

3.2. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

*(Н. В. Гуріна, кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет)*

Актуальні процеси трансформації, що відбуваються в національній економічній системі, характеризуються ускладненням структури господарських операцій, зростанням мінливості зовнішнього середовища та підвищенням рівня невизначеності у функціонуванні суб'єктів підприємницької діяльності. В умовах глобалізації та інтеграції національних ринків у світовий економічний простір перед управлінськими структурами постають нові виклики, які потребують не лише традиційних інструментів економічного аналізу, обліку та контролю, а й здатності до гнучкого й обґрунтованого ухвалення рішень. У цьому контексті особливого значення набуває професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління підприємствами, оскільки воно дає змогу враховувати специфіку середовища функціонування, багатовимірність інформаційних потоків та обмеженість ресурсів.

Професійне судження є невід'ємною складовою якісного управлінського процесу, адже воно базується на системі знань, практичному досвіді та аналітичних здібностях управлінського персоналу. Розвиток цього інструменту тісно пов'язаний із формуванням обліково-аналітичного забезпечення управління, застосуванням міжнародних і національних стандартів фінансової звітності, а також із потребою обґрунтованого прогнозування результатів діяльності підприємств. В умовах сьогодення професійне судження набуває статусу стратегічного ресурсу, який здатний підвищити якість управлінських рішень і зміцнити конкурентні позиції суб'єктів господарювання.

Водночас, незважаючи на значний науковий доробок у сфері управління, обліку та аудиту, питання сутності, особливостей формування й практичної реалізації професійного судження залишаються недостатньо дослідженими. Це створює науково-практичний розрив між потребами управлінської практики та наявним теоретико-методичним забезпеченням.

Актуальність дослідження зумовлюється також тим, що в процесі ухвалення управлінських рішень важливу роль відіграє не тільки достовірність інформації, а й здатність правильно її інтерпретувати, виявити тенденції, врахувати ризики та зробити обґрунтовані висновки.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

Управлінська практика показує, що результативність діяльності підприємств безпосередньо залежить від того, наскільки вміло керівники здатні поєднувати стандартизовані підходи з баченням конкретних ситуацій. Стандартизація облікових процедур і вимог фінансової звітності забезпечує порівнянність та прозорість даних, однак не завжди дає змогу врахувати специфічні умови функціонування підприємства. Саме в таких випадках професійне судження стає ключовим інструментом, що дає нагоду адаптувати управлінські рішення до реальних обставин і досягти найвищого рівня ефективності.

Метою дослідження є комплексне вивчення професійного судження як інструменту забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання, визначення його сутності, особливостей застосування та перспектив розвитку в сучасних умовах економічної трансформації.

Отже, дослідження професійного судження як інструменту ефективного управління є важливим і своєчасним кроком у розвитку сучасної економічної науки та практики. Його результати становлять науковий і прикладний інтерес як для науковців, так і для практиків, які безпосередньо залучені до процесів управління підприємствами.

3.2.1. Професійна етика як засіб регулювання бухгалтерської діяльності та попередження фінансових зловживань

У контексті ускладнення фінансових операцій і посилення інтеграційних процесів у світовій економіці питання дотримання професійної етики у сфері бухгалтерського обліку набуває дедалі більшої актуальності. Бухгалтери виконують стратегічно важливу функцію в забезпеченні достовірності та об'єктивності фінансової звітності, що безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємств і рівень довіри з боку зацікавлених сторін – як інвесторів, так і регуляторних органів.

Порушення етичних принципів у професійній діяльності бухгалтерів, зокрема здійснення маніпуляцій із фінансовою інформацією, навмисне заниження доходів чи фальсифікація первинних документів, створює реальні передумови для виникнення масштабних фінансових зловживань. Такі дії можуть мати системний вплив і становити загрозу не лише для окремих господарських суб'єктів, а й для стабільності економіки загалом.

Однією із ключових передумов мінімізації ризиків фінансового шахрайства є високий рівень етичної культури бухгалтерів у поєднанні з дієвими механізмами внутрішнього та зовнішнього контролю. Застосування міжнародних етичних стандартів і дотримання положень професійних кодексів етики сприяє формуванню прозорого облікового середовища. Водночас практика демонструє, що наявність нормативних вимог не завжди гарантує їхнє реальне виконання.

Тому дослідження ролі професійної етики в запобіганні фінансовим порушенням є досить важливим як з наукового, так і з прикладного поглядів. Воно дає змогу окреслити основні етичні ризики, визначити способи вдосконалення професійної поведінки фахівців облікової сфери та посилити відповідальність за ухвалені фінансові рішення.

Проблематика професійної етики у сфері бухгалтерського обліку, а також її роль у запобіганні фінансовим зловживанням є предметом ретельного вивчення в наукових колах. У працях таких дослідників, як С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, О. М. Ромашко, Л. В. Чижевська та інших науковців, розкривається значення етичних засад як фундаменту професійної доброчесності бухгалтера. Зокрема, підкреслюється важливість дотримання положень Кодексу етики професійних бухгалтерів [1; 2], що є визначальним чинником у протидії шахрайству у фінансово-господарській діяльності.

У дослідженнях також звертається увага на те, що ефективно функціонування етичних норм значною мірою зумовлюється рівнем сформованості внутрішньої культури організації, відповідальністю управлінського персоналу та належним правовим забезпеченням професійної діяльності облікових працівників. Проте, попри достатньо розвинену теоретичну базу, питання практичного впровадження етичних принципів у щоденну роботу бухгалтерів усе ще залишається невирішеним у багатьох організаціях і потребує подальшого ґрунтовного аналізу як у прикладному, так і в методологічному аспектах.

Бухгалтер є одним із центральних суб'єктів фінансово-економічної системи підприємства, на якого покладається відповідальність за достовірне відображення результатів господарської діяльності. Його роль у запобіганні фінансовим зловживанням і забезпеченні об'єктивності звітності є надзвичайно важливою. Однією із ключових передумов здійснення якісної та відповідальної облікової діяльності існує дотримання принципів професійної етики, що сприяє формуванню прозорого фінансового середовища та зміцненню довіри до оприлюдненої інформації з боку зацікавлених користувачів.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

Етичні засади професійної діяльності бухгалтера розглядаються у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі як важливий чинник запобігання викривленню фінансових показників і попередження шахрайства у сфері обліку. Змістовне розкриття цього поняття представлено в працях багатьох науковців, чий підходи узагальнено та систематизовано в таблиці 3.2.1.

Таблиця 3.2.1 – Концептуальне визначення сутності професійної етики бухгалтера

Науковці	Трактування терміна
З. В. Мокринська	«Професійна етика бухгалтера – це поведінка бухгалтера, що базується на принципах об'єктивності, компетентності, конфіденційності та доброчесності, які сприяють зміцненню довіри до фінансової інформації» [3, с. 79]
С. Ф. Голов	«Професійна етика бухгалтера – це стандартизована система етичних норм, яка регламентує діяльність бухгалтерів та спрямована на запобігання конфлікту інтересів і недобросовісним практикам у фінансовій сфері» [5, с. 48]
Ю. А. Тітенко	«Професійна етика бухгалтера – це сукупність правил і стандартів поведінки, що визначають моральну відповідальність бухгалтера за ведення обліку та складання фінансової звітності відповідно до міжнародних і національних стандартів» [6, с. 171]
О. В. Фоміна, О. М. Ромашко, С. М. Семенова	«Професійна етика бухгалтера трактується як система моральних норм і принципів, що регламентують поведінку бухгалтера, сприяючи підвищенню довіри до фінансової звітності та ефективному функціонуванню економічної системи» [7]

Джерело: складено автором за джерелами [3; 5; 6; 7].

У результаті опрацювання наукових джерел можна зробити висновок, що професійна етика бухгалтера охоплює дотримання загально визнаних морально-етичних норм і стандартів професійної поведінки, які гарантують неупередженість, доброчесність і відповідальне ставлення до здійснення облікових процедур та формування фінансової звітності. Дотримання етичних принципів забезпечує довіру до фінансової інформації з боку внутрішніх і зовнішніх користувачів, знижує ризики виникнення корупційних дій та шахрайства, а також сприяє стабільному функціонуванню й відкритості економічного середовища.

Етична складова професійної діяльності бухгалтера має нормативне підґрунтя, зокрема базується на положеннях Кодексу етики, розробленого Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) [2], у якому закріплено фундаментальні принципи. Сукупність цих норм формує основу для ухвалення

рішень, які відповідають інтересам суспільства, забезпечують якість облікової інформації та зміцнюють авторитет професії. Згідно з підходом, запропонованим Федерацією професійних бухгалтерів і аудиторів України, професійна етика бухгалтера трактується як система моральних, поведінкових і фахових норм, що регламентують дії бухгалтера в процесі ведення обліку, ухвалення управлінських рішень і формування звітних даних [4]. Така система виконує роль етичного орієнтира в діяльності фахівця та сприяє підтриманню високих стандартів у сфері обліку й звітності. Етичні засади діяльності бухгалтера є визначальним чинником у забезпеченні достовірності фінансової звітності та унеможливленні фінансових зловживань і проявів шахрайства. Професійна етика слугує основою для формування високого рівня відповідальності в обліковій сфері та є важливою складовою інституційної довіри до фінансової інформації. Її концептуальні положення ґрунтуються на системі принципів, що закріплені в Кодексі етики професійних бухгалтерів, розробленому Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC), і узагальнено зображенням на рис. 3.2.1.

Дотримання етичних норм і принципів у професійній діяльності бухгалтерів є важливим механізмом попередження фінансових правопорушень, що забезпечує підвищення рівня прозорості та достовірності фінансової звітності. Виконання вимог професійної етики дає змогу значною мірою знизити ризики шахрайських і корупційних дій, зокрема одним із найбільш поширених проявів фінансових зловживань є фальсифікація фінансової звітності, яка може полягати в маніпуляції фінансовими результатами, приховуванні збитків чи поданні викривлених даних. У схожих ситуаціях на бухгалтерів часто чиниться тиск з боку управлінського персоналу. Проте дотримання принципів професійної етики забезпечує об'єктивне й неупереджене відображення результатів діяльності, що зміцнює довіру інвесторів, контролювальних органів і ділових партнерів [1].

Важливим складником етичної поведінки бухгалтерів є невзяття участі в будь-яких формах корупційних практик, зокрема в ухиленні від оподаткування, здійсненні нелегальних фінансових операцій чи підробці документів.

Дотримання етичних стандартів у цьому контексті є гарантією виконання законодавчих норм і відповідності міжнародним стандартам обліку, що зі свого боку є передумовою фінансової стійкості підприємства [1].

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

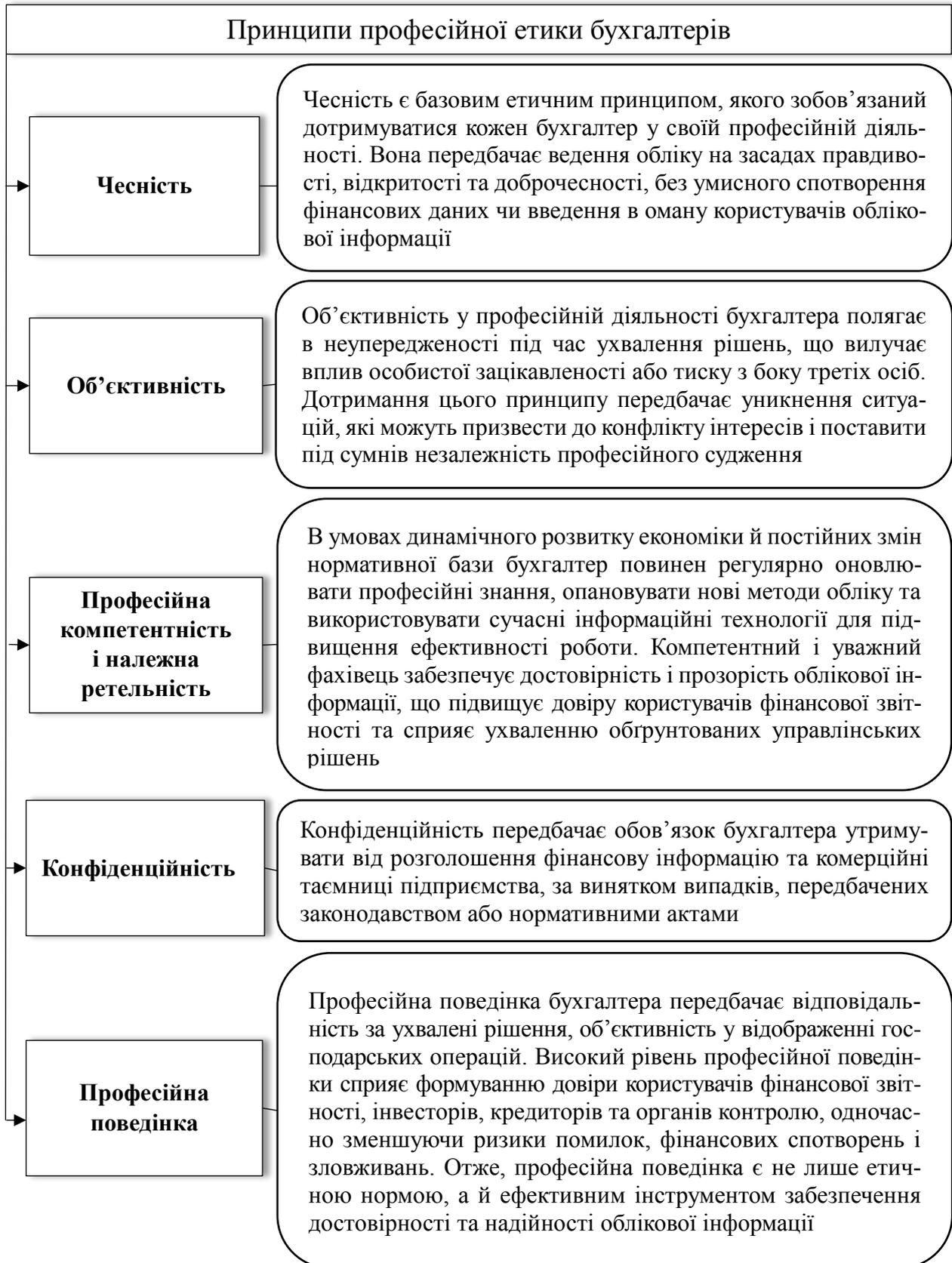

Рисунок 3.2.1 – Принципи професійної етики бухгалтерів
Джерело: складено, опрацювавши джерела IFAC [2].

Орієнтація на етичні засади в бухгалтерській професії сприяє формуванню дієвої системи внутрішнього контролю, яка дає змогу своєчасно ідентифікувати ризики й запобігати проявам шахрайства серед персоналу. Практика доводить, що бухгалтери, які чітко дотримуються професійних норм, роблять вагомий внесок у забезпечення прозорості та підзвітності фінансової діяльності підприємств.

Дотримання етичних принципів є також дієвим інструментом виявлення фінансових махінацій, зокрема створення фіктивних господарських операцій, відмивання доходів або незаконного виведення капіталу. Завдяки неупередженому підходу до ведення обліку й застосуванню сучасних аналітичних методів бухгалтери отримують змогу оперативно виявляти підозрілі фінансові операції та своєчасно запобігати їхній реалізації [4].

Отже, дотримання етичних норм у бухгалтерській професії є фундаментальним чинником забезпечення фінансової стабільності підприємств, підвищення довіри до фінансової звітності й мінімізації ризиків шахрайських схем. Бухгалтери, орієнтовані на принципи чесності, відповідальності та прозорості, формують у компаніях культуру корпоративної доброчесності, що сприяє їхньому сталому розвитку.

Водночас практична діяльність свідчить про наявність ряду бар'єрів, які ускладнюють реалізацію етичних принципів у роботі бухгалтерів. Серед найбільш поширених проблем варто виокремити:

- тиск з боку керівництва, що може проявлятися у вимогах до маніпулювання показниками фінансової звітності, завищення прибутку чи приховування збитків;

- недостатній рівень етичної підготовки, що зумовлює ризик несвідомих порушень з боку бухгалтерів;

- слабкість систем внутрішнього контролю, яка створює умови для можливих зловживань;

- корупційні ризики, що виникають під час взаємодії з податковими та фінансовими інституціями;

- конфлікт інтересів, зумовлений відсутністю незалежності в процесі ухвалення управлінських рішень [4].

Для подолання зазначених проблем вагомим є вдосконалення етичних стандартів, посилення механізмів внутрішнього контролю, підвищення рівня професійної підготовки бухгалтерів, а також активне впровадження сучасних цифрових технологій у сферу фінансового моніторингу.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

У цьому контексті варто виділити такі напрями:

1) *законодавче забезпечення етичної діяльності бухгалтерів*. Доцільно посилити правові гарантії захисту фахівців, які відмовляються брати участь у фінансових махінаціях, а також підвищити відповідальність керівників за тиск на бухгалтерів. Це сприятиме зниженню рівня шахрайства у фінансовій сфері;

2) *розвиток системи внутрішнього контролю*. Застосування сучасних цифрових інструментів для відстеження фінансових операцій забезпечить своєчасне виявлення порушень. Регулярні внутрішні аудити з акцентом на дотримання етичних норм підвищуватимуть рівень прозорості фінансової діяльності;

3) *формування корпоративної етичної політики*. Запровадження кодексів професійної поведінки й утвердження принципу «нульової толерантності» до порушень створює середовище доброчесності у фінансовій сфері підприємств;

4) *цифровізація облікових процесів*. Автоматизація бухгалтерського обліку та застосування аналітичних систем дають нагоду зменшити вплив людського чинника, оперативно виявляти відхилення й підвищувати прозорість фінансової інформації;

5) *посилення державного та громадського контролю*. Удосконалення антикорупційного законодавства, розвиток системи зовнішнього незалежного аудиту й механізмів громадського моніторингу сприятимуть зменшенню масштабів фінансових махінацій і підвищенню довіри до фінансової інформації [8].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що вдосконалення системи професійної етики бухгалтерів є ключовою умовою боротьби із шахрайством і фінансовими махінаціями, а також важливим чинником підвищення довіри до фінансової системи держави.

Професійна етика в бухгалтерській діяльності відіграє провідну роль у забезпеченні чесності, прозорості та відповідальності фінансової сфери. Дотримання етичних стандартів створює умови для виявлення фальсифікацій, мінімізації корупційних ризиків та ефективного функціонування внутрішнього контролю. До ключових напрямів її вдосконалення належать:

законодавче посилення захисту бухгалтерів;

підвищення рівня етичної освіти;

цифровізація обліку та посилення державного й громадського контролю.

Комплексна реалізація цих заходів забезпечить зниження ймовірності шахрайських схем, підвищить довіру до фінансової звітності та сприятиме стабільному розвитку економіки.

3.2.2. Професійне судження бухгалтера як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства є однією із ключових передумов його стабільного функціонування та довгострокового розвитку. В умовах сучасного економічного середовища, яке характеризується високим рівнем динамічності, невизначеності та зростанням ризиків, питання її забезпечення набуває особливої актуальності.

До основних чинників, що можуть становити загрозу економічній безпеці суб'єкта господарювання, належать економічні, політичні, фінансові, технологічні та інформаційні ризики. Ефективна протидія цим загрозам потребує системного підходу, що передбачає формування й реалізацію комплексу організаційних, управлінських і контрольних заходів.

У цьому контексті особливого значення набуває професійне судження бухгалтера, яке можна розглядати як важливий інструмент забезпечення економічної безпеки. Воно відображає здатність фахівця ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності, спираючись на глибокі знання, практичний досвід і положення професійних стандартів. Саме завдяки професійному судженню бухгалтер може своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, оцінювати їхні наслідки та пропонувати механізми їхньої нейтралізації.

Упродовж тривалого періоду розвитку бухгалтерського обліку для нього була характерною надмірна зарегламентованість як у частині порядку ведення облікових процедур на підприємствах, так і щодо складання й подання фінансової звітності. Це проявлялося в домінуванні значної кількості інструкцій і методичних приписів, що мали директивний характер і визначали практично всі аспекти діяльності бухгалтера. У таких умовах функціонал облікових працівників зводився здебільшого до використання типових бухгалтерських проведення для відображення господарських операцій, а основною вимогою було чітке дотримання встановлених норм. Відповідно, професія бухгалтера тоді не потребувала від фахівця високого рівня аналітичних здібностей чи критичного мислення, оскільки його діяльність носила переважно реєстраційний характер.

Водночас цінувалися особисті якості бухгалтера, серед яких провідними були сумлінність, чесність, добросовісність і відповідальність. Безперечно, ці характеристики зберігають свою актуальність і сьогодні, однак сучасні роботодавці вважають їх потрібною, але недостатньою умовою для професійної придатності.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

Розширення можливостей вибору у відображенні економічної реальності, поява різних підходів до організації обліку й відсутність єдиних чітких інструкцій актуалізували потребу в здатності бухгалтера самостійно формувати власні, обґрунтовані висновки. Саме це зумовило посилення значення такої категорії, як «професійне судження», що нині є невід'ємною складовою роботи бухгалтера в умовах зростаючої складності бізнес-середовища.

У міжнародній практиці ведення бухгалтерського обліку концепція «професійного судження» давно інтегрована в систему регулювання та є одним із ключових принципів, закріплених у МСФЗ [9].

У сучасній науковій літературі наводиться значна кількість визначень і тлумачень поняття «професійне судження бухгалтера» (табл. 3.2.2).

Таблиця 3.2.2 – Дефініції поняття «професійне судження бухгалтера»

Автори	Сутність поняття
І. В. Жураковська	«Думка професійного бухгалтера (управлінського персоналу), висловлена в обліковій політиці підприємства щодо механізму відображення господарських фактів (операцій) у бухгалтерському обліку та звітності» [10, с. 102]
В. С. Лень, В. А. Нехай	«Думка, висловлена професійним бухгалтером стосовно фактів господарського життя, результат якої розкривається в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства» [11, с. 26]
Н. С. Марушко	«Результат мислення бухгалтера, що дає змогу в умовах невизначеності ухвалювати рішення щодо вибору адекватного способу відображення фактів господарського життя в бухгалтерському обліку» [12, с. 323]
Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг	Застосування відповідних навичок, знань і досвіду в контексті вимог стандартів аудиту, бухгалтерського обліку та професійної етики під час ухвалення обґрунтованих рішень щодо плану дій [9]
Т. М. Сторожук	«Особиста, незалежна, компетентна, обґрунтована думка, добросовісно висловлена бухгалтером щодо відображення фактів господарського життя в системі обліку та звітності, яка базується на принципах ведення обліку та складання звітності й не порушує законодавства для забезпечення інформацією користувачів» [16]
І. А. Юхименко-Назарук	«У широкому розумінні передбачає потребу у врахуванні всіх можливих видів здійснення операцій як за наявності можливості здійснення вибору із набору обмежених або необмежених варіантів, так і за їхньої відсутності» [13, с. 186]

Джерело: складено за матеріалами [9–13; 16].

Узагальнення проведеного аналізу дає підстави стверджувати, що в сучасній економічній літературі та практиці обліку простежується відсутність єдиного підходу до визначення сутності поняття «професійне судження бухгалтера», хоча водночас виявляється ряд спільних рис у наукових трактуваннях. Також можна констатувати, що об'єктом професійного судження в бухгалтерському обліку є конкретний господарський факт, процес або певна подія, що відбувається в умовах невизначеності й здатна впливати на відображення інформації у фінансовій звітності підприємства.

Отже, професійне судження доцільно розглядати як результат інтелектуальної діяльності бухгалтера, спрямований на формування обґрунтованої позиції щодо окремих аспектів господарської діяльності підприємства. Воно базується на спеціалізованих знаннях, практичному досвіді, застосуванні професійних принципів, а також на використанні релевантних інформаційних джерел, що забезпечує об'єктивність і достовірність ухвалених рішень.

На нашу думку, професійне судження бухгалтера потрібно розуміти як висновок фахівця щодо окремих аспектів господарської діяльності підприємства, який формується на основі спеціальних знань, практичного досвіду та об'єктивних критеріїв і джерел інформації [14, с. 42].

Водночас професійне судження бухгалтера має ряд специфічних особливостей:

воно застосовується виключно в межах питань бухгалтерського обліку; бухгалтер несе відповідальність за результативність управлінських рішень, ухвалених на підставі наданого ним судження;

результати професійного судження підлягають документальному закріпленню в обліковій політиці підприємства та відображенню в примітках до річної фінансової звітності;

формування професійного судження відбувається з урахуванням вимог законодавства, що регламентує бухгалтерський облік, а також морально-етичних стандартів професії бухгалтера.

Отже, професійне судження є не лише інструментом ухвалення обґрунтованих рішень у сфері обліку, а й ключовим механізмом забезпечення достовірності та прозорості фінансової інформації.

З огляду на динамічність економічного середовища, швидкі технологічні трансформації та посилення конкурентного тиску здатність бухгалтера формувати зважені судження відіграє дедалі важливішу роль. У ситуаціях, коли неможливо застосувати стандартний алгоритм дій, саме професійна

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

компетентність і виваженість рішень бухгалтера стають запорукою збереження стабільності підприємства.

Варто наголосити, що ефективність системи економічної безпеки значною мірою визначається якістю професійного судження. Від його обґрунтованості залежить результативність управлінських рішень, а отже, й здатність підприємства успішно долати сучасні виклики та зберігати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Професійне судження бухгалтера є одним із ключових механізмів забезпечення економічної безпеки підприємства [15]. Воно дає змогу фахівцеві своєчасно ідентифікувати, оцінювати та контролювати різноманітні економічні загрози, що можуть виникати як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі підприємства.

До центральних аспектів функціонування професійного судження бухгалтера в контексті забезпечення економічної безпеки належать: виявлення й аналіз потенційних загроз, розробка ефективних заходів щодо їхнього запобігання та усунення, а також контроль за виконанням запроваджених заходів із підтримання економічної безпеки (табл. 3.2.3).

Таблиця 3.2.3 – Ключові напрями прояву ролі професійного судження бухгалтера в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Дія	Характеристика
1	2
Ідентифікація та оцінювання загроз економічній безпеці підприємства	Процес виявлення загроз передбачає ґрунтовний аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, що формують ризикове середовище. Йдеться про можливі фінансові зловживання, порушення в системі внутрішнього контролю, коливання ринкової кон'юнктури, зміни в податковому чи правовому полі, а також про соціально-економічні й політичні виклики. Оцінювання таких загроз здійснюється за допомогою якісних і кількісних методик, які дають змогу визначити ймовірність настання ризикової події та потенційний масштаб її наслідків. У цьому контексті професійне судження бухгалтера є інструментом поєднання облікових даних із прогнозною інформацією, що створює підґрунтя для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Завдяки компетентному аналізу бухгалтер здатен не лише зафіксувати факт виникнення небезпеки, але й запропонувати альтернативні підходи до її мінімізації

**Обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктів господарювання
в умовах сталого розвитку**

Продовження таблиці 3.2.3

1	2
Розробка заходів щодо запобігання й нейтралізації загроз економічній безпеці підприємства	Розробка превентивних заходів потребує системного аналізу ризиків з урахуванням внутрішніх резервів підприємства та зовнішніх викликів, що можуть вплинути на результат його фінансово-господарської діяльності. Зокрема, доцільним є застосування механізмів внутрішнього контролю, удосконалення методів управлінського обліку, підвищення прозорості фінансової звітності, а також запровадження інструментів моніторингу відхилень від планових показників. Усунення або мінімізація загроз передбачає створення резервів для покриття можливих втрат, розширення джерел фінансування, оптимізацію витрат, впровадження сучасних інформаційних систем контролю й захисту даних. Саме професійне судження бухгалтера дає змогу адаптувати ці заходи до конкретних умов функціонування підприємства, забезпечуючи їх результативність і відповідність стратегічним цілям розвитку
Контроль за реалізацією заходів забезпечення економічної безпеки	Контроль у сфері економічної безпеки полягає не лише у фіксації фактів відхилень від планових показників чи встановлених нормативів, але й у своєчасному виявленні причин таких відхилень і розробці коригувальних заходів. Саме професійне судження бухгалтера дає змогу визначити, які з відхилень є критичними для фінансової стійкості підприємства, а які мають короткостроковий характер і не створюють значних загроз

Джерело: складено за даними [16].

Професійне судження бухгалтера має широке коло застосування в діяльності підприємства та є важливим інструментом забезпечення достовірності обліково-аналітичної інформації. У сфері бухгалтерського обліку воно використовується для перевірки коректності й достовірності відображених у звітності фінансових показників, своєчасного виявлення помилок чи порушень, а також для формування рекомендацій, спрямованих на вдосконалення облікової політики та системи фінансового управління.

У фінансово-аналітичній діяльності професійне судження дає змогу здійснити комплексне оцінювання фінансового стану підприємства, результатів його господарської діяльності, ідентифікувати потенційні проблеми та розробити практичні пропозиції щодо їхнього усунення. Водночас під час проведення аудиту воно забезпечує критичну перевірку достовірності фінансової звітності та виявлення суттєвих ризиків, що можуть впливати на її якість та об'єктивність.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

Рівень ефективності професійного судження бухгалтера зумовлюється рядом чинників, серед яких ключовими є: обсяг знань і практичний досвід, професійна компетентність, а також дотримання морально-етичних принципів [17]. З метою підвищення результативності його застосування доцільно реалізувати ряд заходів, а саме:

розробити методичні підходи до оцінювання професійного судження, які враховуватимуть знання, досвід та етичні якості бухгалтера;

організувати систематичні програми підвищення кваліфікації, що передбачатимуть навчальні курси, тренінги та стажування;

впровадити механізми стимулювання бухгалтерів, які ефективно використовують професійне судження, з метою посилення їхньої мотивації до професійного розвитку.

Отже, професійне судження бухгалтера є не лише технічним елементом облікового процесу, а й інтелектуальною основою ухвалення управлінських рішень, які сприяють підвищенню рівня економічної безпеки та ефективності функціонування підприємства.

Професійне судження бухгалтера існує невід'ємною складовою бухгалтерського обліку, адже саме воно дає змогу забезпечити ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у ситуаціях, коли наявна інформація є неповною, неоднозначною або містить елементи невизначеності. З огляду на це оцінювання професійного судження є важливим інструментом виявлення його переваг і недоліків, а також формування рекомендацій щодо підвищення ефективності його застосування на практиці.

Процес оцінювання передбачає використання комплексу підходів, що дають змогу всебічно охарактеризувати здатність бухгалтера застосовувати професійне судження в різних аспектах обліково-аналітичної та контрольної діяльності. Зокрема, до основних напрямів такого оцінювання можна віднести:

– результати роботи, які відображають якість виконаних завдань, своєчасність підготовки звітності, відсутність або мінімізацію помилок;

– тестування, спрямоване на перевірку рівня теоретичних знань, уміння орієнтуватися в складних облікових ситуаціях і знаходити оптимальні рішення;

– інтерв'ю, що дає змогу визначити не лише рівень компетентності бухгалтера, а й його здатність до логічного мислення, аргументації ухвалених рішень і дотримання етичних стандартів.

Для систематизації результатів оцінювання доцільно застосовувати спеціально розроблені критерії, які наведені в табл. 3.2.4.

**Обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктів господарювання
в умовах сталого розвитку**

Таблиця 3.2.4 – Критерії оцінювання професійного судження бухгалтера

Критерій	Характеристика прояву	Методи оцінювання	Очікуваний результат
Результати роботи	Якість і точність фінансової інформації	Аналіз звітності, порівняння з нормативами	Виявлення сильних і слабких сторін
Теоретична підготовка	Знання стандартів обліку, законодавства	Тестування, кейс-завдання	Визначення рівня професійної компетентності
Аналітичні здібності	Уміння інтерпретувати дані та робити висновки	Інтерв'ю, аналіз практичних ситуацій	Встановлення здатності до формування висновків
Етичні якості	Дотримання професійних норм і принципів	Співбесіда, оцінка поведінкових моделей	Виявлення рівня відповідальності та об'єктивності
Практичний досвід	Використання судження в нестандартних умовах	Аналіз практичних рішень, портфоліо	Оцінка здатності ухвалювати оптимальні рішення

Джерело: розроблено автором.

Систематичне оцінювання професійного судження дає змогу не лише встановити рівень кваліфікації бухгалтера, а й створює основу для розробки заходів із підвищення його ефективності. Серед таких заходів можна виокремити: удосконалення методик підготовки кадрів, проведення навчальних семінарів і тренінгів, організацію програм стажування, а також упровадження системи матеріального й нематеріального стимулювання для фахівців, які демонструють високий рівень компетентності та відповідальності в ухваленні рішень.

Отже, оцінювання професійного судження бухгалтера потрібно розглядати як важливий елемент управління якістю обліково-аналітичної діяльності, що прямо впливає на рівень економічної безпеки й фінансову стійкість підприємства.

Результати оцінювання професійного судження бухгалтера дають змогу не лише визначити його поточний рівень компетентності, а й виявити сильні та слабкі сторони. Сильні сторони доцільно використовувати як основу для подальшого розвитку професійних навичок, тоді як слабкі сторони мають стати орієнтиром для формування заходів щодо їхнього усунення та вдосконалення практичної діяльності.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

З метою підвищення ефективності застосування професійного судження варто реалізовувати комплекс заходів, серед яких особливого значення набувають такі:

постійне підвищення кваліфікації – регулярне навчання та участь у програмах професійного розвитку, що дають нагоду бухгалтеру своєчасно ознайомлюватися з новими стандартами обліку, сучасними методиками аналізу й управління;

розвиток аналітичного мислення – формування вміння критично оцінювати інформацію, здійснювати логічний аналіз і робити обґрунтовані висновки в умовах невизначеності;

удосконалення навичок ухвалення рішень – набуття досвіду розв'язання практичних ситуацій різного рівня складності, що сприяє підвищенню якості професійних суджень у реальних умовах діяльності підприємства [18, с. 11].

Отже, системний розвиток професійного судження бухгалтера має багатовимірне значення: він забезпечує підвищення рівня індивідуальної компетентності фахівця, сприяє зміцненню аналітичного потенціалу облікової системи та підвищує рівень економічної безпеки підприємства. З огляду на це професійне судження доцільно розглядати не лише як елемент технічного виконання облікових процедур, а як інтегрований інструмент, що поєднує знання, практичний досвід та етичні засади бухгалтера.

У сучасних умовах ринкової нестабільності, посилення конкуренції та зростання ризиків роль професійного судження зростає в декілька разів. Воно дає змогу адекватно реагувати на непередбачувані зміни зовнішнього середовища, своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, а також формувати управлінські рішення, які відповідають стратегічним інтересам підприємства.

Варто підкреслити, що якість професійного судження бухгалтера визначає достовірність фінансової інформації, яка слугує базою для ухвалення рішень керівництвом. Відповідно, від рівня розвитку цієї здатності безпосередньо залежить ефективність управління фінансовими ресурсами, формування стратегії розвитку та забезпечення стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Отже, професійне судження бухгалтера є критично важливим інструментом для ефективного управління економічною безпекою підприємства. Саме воно забезпечує баланс між дотриманням нормативних вимог та адаптацією до умов невизначеності, що дає змогу підприємству не лише зберігати конкурентоспроможність, але й формувати передумови для сталого розвитку в майбутньому.

3.2.3. Роль професійного судження в підвищенні транспарентності бухгалтерського обліку та звітності

Сучасні трансформаційні процеси в світовій економіці зумовлюють зростання вимог до системи бухгалтерського обліку як ключового джерела достовірної й прозорої фінансової інформації. За умов глобалізації ринків та інтеграції економік питання транспарентності облікових систем і фінансової звітності набувають першочергового значення, адже саме якісна інформація є підґрунтям для ухвалення управлінських рішень, залучення інвестицій та оцінювання перспектив розвитку суб'єктів господарювання.

Особливе місце в цьому контексті займає *професійне судження бухгалтера*, яке є важливим інструментом адаптації облікової системи до умов невизначеності, складності господарських операцій і постійних змін нормативно-правового середовища. На відміну від суто механічного застосування норм і правил професійне судження передбачає залучення знань, практичного досвіду, етичних принципів та аналітичних здібностей фахівця для вибору найбільш обґрунтованого варіанта облікового відображення конкретної ситуації.

Також варто наголосити, що значно зростає значення професійного судження бухгалтера як інструменту формування достовірної та прозорої облікової інформації, в умовах воєнного стану.

Підвищена нестабільність економічного середовища, постійні зміни в податковому та фінансовому регулюванні, форс-мажорні обставини, а також загроза втрати активів істотно ускладнюють процеси оцінювання, обліку та аудиту господарських операцій.

У таких умовах професійне судження бухгалтера набуває особливої важливості, оскільки забезпечує адекватне відображення невизначеності, дає змогу коригувати методи оцінювання активів і зобов'язань та гарантує відповідність фінансової інформації вимогам міжнародних стандартів. Водночас варто зазначити, що професійне судження має потенційну суб'єктивність, що потребує вдосконалення методологічних підходів до його обґрунтування та розроблення чітких регламентів застосування в умовах кризового управління.

Особлива увага в дослідженнях приділяється методологічним підходам до обґрунтування професійного судження бухгалтера, а також аналізу чинників, що впливають на його об'єктивність, зокрема правових, економічних і психологічних аспектів, акцентується увага на проблемах суб'єктивності

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

професійного судження та потенційні ризики маніпулювання фінансовою інформацією, що визначає потребу в удосконаленні методів його регламентації та стандартизації.

Водночас в умовах воєнного стану професійне судження бухгалтера стикається з новими викликами, які пов'язані з оцінкою збитків, управлінням ризиками та адаптацією облікових процедур до надзвичайних умов. Це створює потребу в подальших наукових дослідженнях і практичному вдосконаленні підходів до формування та застосування професійного судження в кризовому управлінні.

Нормативно-правове забезпечення застосування професійного судження бухгалтера як механізму гарантування прозорості облікової інформації здійснюється через систему національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку й відповідних законодавчих актів, що регламентують вимоги до складання фінансової звітності та проведення аудиту. В українському законодавчому полі ключовими документами, що визначають регламентацію цього питання, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [19], Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) [20], а також Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) [9]. Ці нормативні акти закріплюють загальні принципи побудови фінансової звітності, встановлюють критерії оцінки активів і зобов'язань та вимагають від бухгалтерів застосування професійного судження в разі наявності невизначеності або неоднозначності облікових ситуацій.

Важливе значення в регламентації застосування професійного судження бухгалтера мають Міжнародні стандарти аудиту (МСА), зокрема ті, що регулюють оцінку ризиків, обрання облікової політики та розкриття інформації у фінансовій звітності. Водночас професійні об'єднання, зокрема Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України (ФПБАУ) [1], надають методичні рекомендації та Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів [2], що визначають принципи об'єктивності, незалежності й професійної компетентності під час здійснення професійного судження.

Нормативно-правові акти встановлюють ключові вимоги до професійного судження, зокрема щодо компетентності, незалежності, етичності та обґрунтованості рішень бухгалтера. Для їхнього дотримання фахівець має володіти достатнім рівнем знань і практичного досвіду, керуватися принципами чесності, об'єктивності та конфіденційності, а також ґрунтувати свої висновки на всебічному аналізі фактів із застосуванням належних

методів і процедур. Результати професійного судження повинні бути документально підтверджені в облікових реєстрах або в пояснювальних записках до фінансової звітності.

Регулювання професійного судження постійно вдосконалюється, адаптуючись до змін у стандартах і практиках, що зумовлює потребу в безперервному підвищенні кваліфікації бухгалтерів. Виконання цих вимог сприяє підвищенню прозорості облікової інформації та формуванню довіри користувачів до фінансової звітності. У сучасних умовах, з огляду на економічну нестабільність та воєнні дії, розвиток нормативно-правового регулювання має бути спрямований на підвищення адаптивності облікової системи до умов невизначеності, удосконалення стандартів розкриття інформації та інтеграцію цифрових технологій для забезпечення прозорості фінансової звітності підприємств.

Професійне судження бухгалтера набуває особливої ваги в тих випадках, коли одна й та сама господарська операція може бути відображена в обліку декількома альтернативними способами. У таких ситуаціях вагомим стає обґрунтований вибір найбільш доцільного варіанта відповідно до положень національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Застосування професійного судження є також критично важливим тоді, коли чинне законодавство або нормативні акти не передбачають чітких приписів щодо порядку відображення певних операцій, що вимагає від бухгалтера самостійного визначення оптимального методу обліку з урахуванням принципів правдивості, достовірності та прозорості фінансової інформації.

Важливість професійного судження проявляється і в оцінюванні впливу економічної невизначеності на результати діяльності підприємства. Йдеться, зокрема, про ризики, пов'язані зі зміною ринкової вартості активів, можливістю непогашення дебіторської заборгованості, ймовірністю знецінення інвестицій чи інших фінансових інструментів. Використання професійного судження в таких випадках забезпечує адекватне відображення цих чинників у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, підвищуючи їх аналітичну цінність для користувачів.

За сучасних умов господарювання, що зазначаються високою динамічністю процесів і значним рівнем невизначеності, професійне судження бухгалтера є не лише технічним прийомом ведення обліку, а й важливим інструментом формування якісної фінансової інформації, яка відповідає критеріям прозорості, достовірності та порівнянності. Застосування цього підходу забезпечує управлінський персонал, інвесторів, кредиторів і контролюючі

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

органи надійною інформацією для ухвалення економічно обґрунтованих рішень, водночас посилюючи рівень довіри до підприємства як учасника ринкових відносин.

Останнім часом у діяльності підприємств та економіки загалом простежується суттєва зміна акцентів: від орієнтації на інформаційну закритість відбувається поступовий перехід до принципів відкритості. Як приватний сектор, так і органи державного управління змушені враховувати зростаючий суспільний попит на прозорість, що значною мірою зумовлений посиленням ролі транспарентності в сучасних економічних відносинах. Враховуючи те, що ключові відомості про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання потрібні для ухвалення економічно обґрунтованих рішень користувачами, зосереджені насамперед у бухгалтерській звітності, саме система фінансового обліку та звітності постає пріоритетною сферою, у якій актуалізується потреба в підвищенні рівня прозорості.

Транспарентність облікової інформації є одним із ключових принципів бухгалтерського обліку, що передбачає повне, своєчасне та зрозуміле розкриття фінансових даних, забезпечуючи користувачів достовірною інформацією для ухвалення обґрунтованих управлінських та інвестиційних рішень [21]. Вона охоплює відкритість застосовуваних методів обліку, відповідність фінансової звітності вимогам міжнародних стандартів і можливість перевірки її достовірності незалежними користувачами. Дотримання принципу прозорості підвищує рівень довіри з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін до діяльності підприємства.

Транспарентність системи обліку передбачає не лише повноту й достовірність інформації, але й зрозумілість, доступність і можливість порівняння даних у динаміці. Саме професійне судження відіграє ключову роль у досягненні цих характеристик. Наприклад, у разі коли законодавство допускає альтернативні варіанти облікового відображення операцій, бухгалтер повинен обрати такий метод, який забезпечуватиме найвищий рівень правдивості та прозорості звітності. Так, професійне судження стає своєрідним «містком» між нормативними вимогами й потребами користувачів інформації.

Варто зазначити, що за умов економічної нестабільності й високих ризиків особливої ваги набуває питання відображення в обліку потенційних втрат і ризиків. Коливання ринкової вартості активів, ризики неповернення дебіторської заборгованості, знецінення фінансових інструментів чи інвестицій – усе це вимагає від бухгалтера застосування професійного судження

для достовірного оцінювання й адекватного розкриття в звітності. Отже, забезпечується транспарентність фінансової інформації, що є важливим чинником для користувачів: інвесторів, кредиторів, власників та органів державного регулювання.

З позиції міжнародного досвіду транспарентність звітності безпосередньо пов'язана з упровадженням Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), які ґрунтуються на принципах, а не на детально регламентованих правилах. Це означає, що бухгалтер отримує значно ширший простір для застосування професійного судження. Наприклад, у питаннях визнання доходів, оцінювання справедливої вартості активів чи формування резервів саме компетентність і досвід бухгалтера визначають якість відображення операцій. На відміну від деяких національних систем обліку, що базуються на формалізованих приписах, міжнародна практика акцентує увагу на сутності операцій, їхньому економічному змісті та впливі на фінансовий стан підприємства.

В українській практиці процес наближення до міжнародних стандартів також відбувається, однак він супроводжується рядом труднощів. Зокрема, недосконалість національної нормативної бази, часті зміни законодавства та брак методичних роз'яснень призводять до того, що бухгалтер змушений самостійно шукати оптимальні підходи до вирішення облікових проблем. У таких умовах професійне судження є не лише інструментом забезпечення транспарентності, а й засобом гармонізації національної практики з міжнародними вимогами.

Професійне судження бухгалтера характеризується рядом специфічних особливостей, які визначають його значущість для забезпечення достовірності та прозорості фінансової звітності. Оскільки таке судження формується на основі аналізу фактичних даних і нормативних вимог, воно містить певний рівень суб'єктивності, що зумовлюється досвідом, кваліфікацією та інтерпретаційними здібностями бухгалтера. Водночас рівень компетентності фахівця, його професійні знання й здатність до комплексного аналізу складних господарських ситуацій безпосередньо впливають на якість ухвалених рішень. Важливим аспектом є також незалежність бухгалтера під час ухвалення професійних рішень – він повинен діяти без впливу керівництва чи інших зацікавлених сторін, що дає змогу запобігати можливому спотворенню фінансової інформації [22, с. 282].

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

Професійне судження бухгалтера базується на ключових принципах об'єктивності й етичності. Принцип об'єктивності передбачає оцінювання господарських фактів без упередженості, стороннього впливу чи особистих мотивів, що забезпечує достовірність і точність облікової інформації. Етичність охоплює дотримання чесності, прозорості, конфіденційності та професійної відповідальності під час ухвалення рішень, що дає змогу зберегти довіру до фінансових даних і зменшити ризики спотворення інформації. Поєднання цих принципів є вагомою умовою формування надійної, зрозумілої та прозорої фінансової звітності, яка задовольняє потреби керівництва, інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін. Прозорість облікової інформації означає її доступність, зрозумілість і достовірність, що дає користувачам змогу робити обґрунтовані управлінські та інвестиційні рішення. Професійне судження бухгалтера відіграє ключову роль у забезпеченні цієї прозорості. Наприклад, під час відображення складних фінансових операцій або оцінювання активів і зобов'язань в умовах невизначеності правильне застосування професійного судження дає змогу обрати методику, яка найточніше відображає економічну сутність операцій і знижує ризики помилкового або маніпулятивного відображення інформації в звітності.

Отже, розвиток професійного судження та його ефективного застосування забезпечує баланс між чітким дотриманням нормативних вимог і здатністю адаптувати облікову інформацію до реалій економічної практики, що значно підвищує довіру до фінансової звітності та сприяє ухваленню зважених управлінських рішень (табл. 3.2.5).

Таблиця 3.2.5 – Професійне судження бухгалтера як засіб забезпечення транспарентності облікової інформації

Вимоги до облікової інформації	Роль професійного судження
1	2
Забезпечення повноти та достовірності облікової інформації	Застосування професійного судження забезпечує повноту та достовірність облікової інформації, оскільки воно ґрунтується на врахуванні всіх значущих господарських фактів, аналізі нормативних вимог і професійному досвіді бухгалтера. Важливими умовами є його етичність і незалежність, що унеможливають викривлення даних під зовнішнім чи внутрішнім впливом. У результаті формується фінансова звітність, яка є зрозумілою й надійною для користувачів, підвищує довіру інвесторів і кредиторів та слугує основою для обґрунтованих управлінських рішень

**Обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктів господарювання
в умовах сталого розвитку**

Продовження таблиці 3.2.5

1	2
Забезпечення порівнянності інформації обліку	Особливого значення набуває питання порівнянності облікової інформації, що дає змогу різним групам користувачів зіставляти показники як у динаміці діяльності одного підприємства, так і між різними суб'єктами господарювання. Забезпечення такого підходу можливе лише за умови чіткого та послідовного використання облікової політики, що ґрунтується на принципах професійного судження бухгалтера. Отже, саме компетентність і неупередженість фахівця є запорукою формування інформаційної бази, яка відповідає міжнародним вимогам прозорості та дає змогу ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення
Забезпечення точності та своєчасності облікової інформації	Не менш важливими характеристиками облікової інформації є її точність і своєчасність. Точність забезпечується завдяки ретельному застосуванню методичних прийомів бухгалтерського обліку й коректному відображенню господарських операцій, тоді як своєчасність ґрунтується на оперативному опрацюванні даних і відображенні їх у звітності без затримок. Збалансоване поєднання цих ознак можливе лише за умови використання професійного судження, що дає змогу ухвалювати оптимальні рішення в умовах невизначеності та динамічності економічних процесів. Отже, роль бухгалтера полягає не лише у веденні обліку, а й у формуванні інформаційної бази, яка відповідає вимогам прозорості, достовірності та своєчасності
Забезпечення доступності облікової інформації користувачам	Важливим завданням є гарантування доступності облікової інформації для різних категорій користувачів. Це досягається за рахунок чіткого структурування звітності, застосування уніфікованих підходів і дотримання принципів облікової політики. У результаті створюється інформаційне середовище, у якому інвестори, кредитори та інші зацікавлені сторони отримують своєчасні й об'єктивні дані для ухвалення управлінських і стратегічних рішень. Отже, професійне судження бухгалтера слугує основою формування якісної та доступної фінансової інформації, що сприяє зміцненню довіри до підприємства та підвищенню ефективності його економічної діяльності

Джерело: [23].

Отже, професійне судження бухгалтера потрібно розглядати як ключовий інструмент забезпечення прозорості облікової інформації. Його формування спирається на глибокі фахові знання, практичний досвід, дотримання етичних засад і здатність до аналітичного мислення. Рівень якості ухвалених рішень визначається професійною компетентністю бухгалтера, а також його незалежністю, неупередженістю й дотриманням принципів професійної етики.

Розділ 3. Професійне судження як інструмент забезпечення ефективного управління суб'єктами господарювання

У воєнних умовах реалізація професійного судження бухгалтером супроводжується значними викликами, що ускладнюють досягнення прозорості облікових даних. Насамперед посилюється невизначеність, спричинена руйнуванням економічних зв'язків, коливаннями валютних курсів і частими змінами в нормативно-правовому полі. Додатковим чинником ризику стають зростання випадків шахрайства й можливість маніпулювання фінансовими показниками, що пов'язано зі зниженням стабільності ринку та потребою в оперативному ухваленні рішень. Ситуацію поглиблюють труднощі з доступом до первинних документів, обмежені можливості аудиторського контролю та ускладнення в підготовці фінансової звітності, що підвищує ймовірність викривлень у даних обліку. За таких обставин професійне судження бухгалтера набуває особливої ваги, адже саме воно є гарантією достовірності, об'єктивності та адекватності відображення реальних економічних процесів у фінансовій звітності.

Для вдосконалення підходів до застосування професійного судження бухгалтера та підвищення рівня прозорості облікової інформації в умовах воєнного стану доцільно зосередити увагу на кількох пріоритетних напрямках. По-перше, потребує розроблення система методичних рекомендацій щодо практичного використання професійного судження в кризових умовах, а також адаптація чинних стандартів бухгалтерського обліку до специфіки воєнного періоду. По-друге, важливим є впровадження цифрових технологій і хмарних платформ для збору, обробки й аналітики фінансових даних, що сприятиме зниженню ризиків викривлення інформації. Наступним кроком має стати посилення ролі незалежного аудиту, здатного забезпечити додатковий контроль достовірності фінансової звітності й мінімізувати можливості маніпуляцій з обліковими даними.

Не менш значущим завданням є підвищення професійної кваліфікації бухгалтерів за допомогою систематичного навчання та підготовки кадрів до роботи в умовах невизначеності й підвищених ризиків. Важливим інструментом у цьому контексті є також удосконалення системи внутрішнього контролю, що дає змогу мінімізувати як помилки, так і зловживання у сфері фінансового обліку. Окрему увагу потрібно приділити імплементації кращих міжнародних практик організації бухгалтерського обліку в умовах кризових ситуацій і збройних конфліктів.

Застосування окреслених заходів сприятиме не лише підвищенню транспарентності та надійності облікової інформації, але й формуванню довіри до фінансової звітності, створюючи підґрунтя для ефективного управління підприємствами навіть за надзвичайних обставин.

Отже, професійне судження бухгалтера сьогодні набуває особливої ваги, оскільки воно є важливим засобом забезпечення транспарентності облікової інформації та формування якісної фінансової звітності. Його значущість полягає в тому, що саме завдяки професійному судженню облік може бути адаптований до динамічного економічного середовища, швидких змін у законодавчому полі та умов господарювання. Використання професійного судження дає змогу підвищити достовірність фінансових показників і, відповідно, зміцнити довіру до них з боку інвесторів, кредиторів, органів державного управління та інших зацікавлених користувачів.

Водночас застосування професійного судження не позбавлене певних труднощів. По-перше, воно завжди містить елемент суб'єктивності, що може впливати на якість ухвалених рішень. По-друге, складність і суперечливість нормативного регулювання облікової сфери зумовлюють потребу в ретельному аналізі й виваженому підході до інтерпретації положень стандартів. По-третє, в умовах нестабільності економічного середовища та зростання ризиків особливо важливим стає врахування можливих негативних наслідків ухвалених рішень.

У цьому контексті актуальним завданням як для науковців, так і для практиків є розроблення та впровадження дієвих механізмів удосконалення підходів до реалізації професійного судження в бухгалтерському обліку. Це дасть змогу не лише мінімізувати вплив суб'єктивних чинників, а й забезпечити відповідність фінансової звітності міжнародним вимогам прозорості, достовірності та порівнянності, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню ефективності управління підприємствами.

З огляду на викладене можна зробити кілька узагальнень. Зокрема, професійне судження: є невід'ємним елементом облікового забезпечення транспарентності системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності; воно є ключовим інструментом адаптації національної практики до міжнародних стандартів, створюючи умови для забезпечення порівнянності та зрозумілості інформації. Також варто зазначити, що якість професійного судження залежить від рівня компетентності, досвіду й етичних орієнтирів бухгалтера, а також від наявності сприятливого нормативно-правового середовища.

Отже, забезпечення транспарентності облікових систем у діяльності суб'єктів господарювання вимагає посилення ролі професійного судження, формування ефективних механізмів контролю за його застосуванням і вдосконалення національних стандартів з урахуванням міжнародного досвіду. Лише за таких умов фінансова інформація зможе відповідати сучасним вимогам відкритості, достовірності та корисності для широкого кола користувачів.

Висновки

Проведене дослідження професійного судження як важливого елементу сучасної системи управління суб'єктами господарювання дало змогу обґрунтувати його ключову роль у забезпеченні результативності та прозорості економічних процесів. Під час аналізу було встановлено, що професійне судження не обмежується технічними процедурами ведення бухгалтерського обліку, а є багатограним інструментом, який інтегрує знання, досвід, етичні засади та здатність до критичного мислення. Саме завдяки цьому професійне судження бухгалтера та інших управлінських фахівців стає чинником, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки підприємства, довіру користувачів фінансової інформації та ефективність управлінських рішень.

Професійна етика є фундаментом для формування якісного професійного судження. Вона виконує функцію регулятора поведінки бухгалтера, спрямованого на дотримання принципів чесності, об'єктивності, професійної компетентності та незалежності. Без наявності чітких етичних орієнтирів неможливо забезпечити ні достовірність облікових даних, ні їх нейтральність для різних груп користувачів. Отже, етика є своєрідним «моральним фільтром», що стримує можливі маніпуляції з даними та забезпечує суспільну цінність бухгалтерської професії. У сучасних умовах, коли економічна діяльність часто супроводжується конфліктами інтересів, саме етичний вимір надає професійному судженню стійкості та обґрунтованості.

Професійне судження бухгалтера є важливим чинником забезпечення економічної безпеки підприємства. Воно здатне виконувати превентивну функцію щодо ризиків, які можуть призвести до фінансових втрат, репутаційних загроз чи юридичних наслідків для підприємства. Правильне інтерпретування норм облікових стандартів, уважне ставлення до потенційних зон викривлення фінансової звітності, своєчасне виявлення ознак шахрайства або неефективного використання ресурсів формують основу економічної безпеки суб'єкта господарювання. Тому можна стверджувати, що рівень професійного судження бухгалтера прямо корелює з рівнем захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз. Бухгалтер у такому контексті постає не лише технічним виконавцем облікових процедур, а й активним учасником системи стратегічного управління ризиками.

Вагомим результатом дослідження є обґрунтування ролі професійного судження в забезпеченні транспарентності обліку та звітності. Відкритість і зрозумілість фінансової інформації, що подається користувачам,

залежить від того, наскільки виважено й обґрунтовано здійснено вибір серед можливих варіантів облікових рішень. Використання професійного судження дає змогу досягти балансу між нормативною регламентацією та індивідуальними особливостями діяльності підприємства, що зі свого боку сприяє формуванню довіри інвесторів, кредиторів, органів державної влади та суспільства загалом. Транспарентність облікової системи стає основою економічної відкритості та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

З огляду на зазначене можна констатувати, що професійне судження в бухгалтерській діяльності є не лише засобом забезпечення достовірності та об'єктивності облікових даних, а й інструментом стратегічного розвитку підприємства. Його роль проявляється в забезпеченні стійкості системи управління, зміцненні довіри до облікової інформації та формуванні передумов економічної стабільності. Саме тому професійне судження потрібно розглядати як невід'ємну складову сучасної концепції ефективного корпоративного управління.

Отже, професійне судження бухгалтера є багатофункціональною категорією, яка одночасно виконує регулятивну, безпекову й комунікативну функції. Це створює підґрунтя для формування нових підходів до підготовки фахівців, розроблення методик оцінювання якості професійного судження та вдосконалення системи корпоративного управління на основі інтеграції етичних і професійних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна федерація бухгалтерів / IFAC. URL : <https://www.ifac.org/>
2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів / Рада з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів. URL : <https://mof.gov.ua/storage/files/2021%20IESBA%20Handbook%20ukr.docx>
3. Мокринська З. В. Кодекс етики професійних бухгалтерів як основа побудови ефективної бухгалтерської практики. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 79–84.
4. Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України / Офіційний вебсайт. URL : <https://www.ufraa.org/>
5. Професійна етика бухгалтера : підручник / Голов С. Ф., Голубка Я. В., Костюченко В. М., Кузіна Р. В., Чижевська Л. В. Житомир : ПП Рута, 2022. 260 с.

6. Тітенко Ю. А. Поняття професійної етики бухгалтера та її зв'язок з доброчесністю в наукових дослідженнях. *Збірник наукових статей магистрів*. Полтава : ПУЕТ, 2022. С. 170–173.

7. Фоміна О. В., Ромашко О. М., Семенова С. М. Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 46. URL : <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2052/1982>

8. Гуріна Н. В., Ракуть Д. О., Гладков Д. О. Роль професійної етики бухгалтера у запобіганні фінансовим махінаціям та шахрайству. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2025. № 51. С. 114–120.

9. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text

10. Жураковська І. В. Етика для штатних професійних бухгалтерів. *Економічні науки*. 2015. № 4. С. 98–105.

11. Лень В. С., Нехай В. А. Професійне судження бухгалтера: визначення, поняття та зміст. *Облік і фінанси*. 2016. № 3 (73). С. 21–30.

12. Марушко Н. С. Професійне судження бухгалтера як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 319–330.

13. Юхименко-Назарук І. А. Інституційні засади здійснення професійного судження в бухгалтерському обліку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 21, частина 1. С. 185–188.

14. Гуріна Н. В., Дойонко А. М. Застосування професійного судження бухгалтера в умовах ринкової економіки: вітчизняний та міжнародний досвід. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування* : науковий журнал / редкол. : О. А. Шевчук (голов. ред.) та ін. Ірпінь : УДФСУ, 2019. Випуск 3. С. 40–47.

15. Садовська І., Нагірська К. Інструменти професійного судження бухгалтера для формування інтегрованої звітності. *Розвиток інтегрованої звітності підприємств* : тези Міжнародної наукової конф., 4–5 жовт. Житомир, 2019. С. 273–274.

16. Сторожук Т. М. Способи та проблеми формування професійного судження бухгалтера. *Економічний вісник. Сер. : Фінанси, облік, оподаткування*. 2017. № 1. С. 195–200.

17. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2008. № 3. URL : <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/406>

18. Гуріна Н. В., Приходько К. К. Професійне судження бухгалтера як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу* : міжнародний збірник наукових праць. 2023. № 3 (56). С. 9–13.

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

20. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Міністерство фінансів України. URL : <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>

21. Школьник І., Дзюба В. Транспарентність фінансової діяльності корпоративних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-36>

22. Таращенко Н. А. Професійна підготовка та роль бухгалтера в забезпеченні економічної безпеки. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 48. С. 280–284.

23. Гуріна Н. В., Мосійчук Є. О., Оверченко А. А. Професійне судження бухгалтера як засіб забезпечення транспарентності облікової інформації. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2025. № 50. URL : <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/21.03.2025/38>